

Robert Walser
JAKOB VON GUNTEN
Dnevnik

prevedla Mojca Kranjc

Učimo se tukaj bolj malo, primanjkuje učiteljev, in mi, dečki iz Zavoda Benjamenta, ne bomo dosegli ničesar, se pravi, kasneje v življenju bomo vsi postali kaj zelo majhnega in podrejenega. Pouk, ki smo ga deležni, nam vbija v glavo predvsem potrpežljivost in pokorščino, lastnosti, ki obetata bolj malo uspeha ali sploh nič. Notranje uspehe, to ja. Ampak – kaj ima človek od takih uspehov? Mu notranji dosežki dajo jesti? Jaz bi rad bil bogat, se vozil s fижakarjem in zapravljal denar. O tem sem govoril s Krausom, svojim sošolcem, a je samo zaničljivo skomignil in mi ni naklonil niti besedice. Kraus ima načela, trdno sedi v sedlu in jezdi na zadovoljnosti, to pa je konj, ki ga ne marajo zajahati tisti, ki želijo galopirati. Odkar sem tukaj, v Zavodu Benjamenta, se mi je že posrečilo, da sem samemu sebi postal uganka. Tudi mene je okužila neka zelo nenavadna, dotlej neznana mi zadovoljnost. Ubogam še kar dobro, a ne tako dobro kakor Kraus, ki mojstrsko obvlada uslužno izpolnjevanje ukazov. V nečem pa smo si enaki vsi učenci, Kraus, Schacht, Schilinski, Fuchs, dolgi Peter, jaz itn., namreč, da smo popolnoma revni in odvisni. Majhni smo, majhni vse dol do ničvrednosti. Kdor ima eno marko žepnine, ga štejemo za privilegiranega kraljeviča. Kdor kadi cigarete, kakor naprimer jaz, izziva zaskrbljenost zaradi razsipnosti, ki se ji vdaja. Oblečeni smo v uniforme. No, uniforme nas ponižujejo in hkrati dvigujejo. Videti smo kakor nesvobodni ljudje, in to je bržkone sramota, a v njih smo videti tudi čedni, to pa nas oddaljuje od globoke zavrnjenosti tistih ljudi, ki hodijo okrog v lastnih, a strganih in umazanih oblačilih. Zame na primer je nošenje uniforme zelo dobrodošlo, saj nisem nikoli čisto dobro vedel, kaj naj oblečem. A tudi po tej plati sem samemu sebi zaenkrat še uganka. Nemara tiči v meni zelo, zelo navaden človek. Nemara pa se mi po žilah pretaka aristokratska kri. Ne

vem. Ampak eno vem zagotovo: kasneje v življenju bom krasna, lepo okrogla nula. Kot star človek bom ali moral streči mladim, samozavestnim, slabo vzgojenim neotesancem, ali bom beračil ali bom propadel.

Mi dijaki ali gojenci imamo pravzaprav zelo malo zaposlitev, skoraj nič nalog ne dobimo. Na pamet se učimo predpisov, ki veljajo tukaj. Ali beremo knjigo »Kakšen je namen Benjamentove šole za dečke?«. Kraus poleg tega študira še francoščino, čisto zase, kajti tujih jezikov ali česa podobnega na našem urniku sploh ni. Imamo samo eno uro in ta se venomer ponavlja. »Kako se mora deček obnašati?« Okrog tega vprašanja se v bistvu vrti ves pouk. Posredovano nam ni nobeno znanje. Pač primanjkuje učiteljev, kakor sem že povedal, kar pomeni, da gospodje vzgojitelji in učitelji ali spijo ali so mrtvi ali samo navidez mrtvi ali okamneli, vseeno, od njih vsekakor nimamo nič. Namesto učiteljev, ki iz kdovekaterih čudaških razlogov dejansko ležijo kakor mrtvi ali dremajo, nas poučuje in nam vlada mlada dama, sestra gospoda predstojnika zavoda, gospodična Lisa Benjamenta. V učilnico in na šolsko uro prihaja z majhno belo palico v roki. Ko se pojavi, vsi vstanemo. Ko učiteljica sede, smemo sestiti tudi mi. S palico na kratko in ukazovalno trikrat zapovrstjo udari ob rob mize in pouk se začne. Kakšen pouk! A bi se lagal, če bi rekel, da se mi zdi čuden. Ne, kar nas uči gospodična Benjamenta, se mi zdi upoštevanja vredno. Tega je malo in zmeraj ponavljamo, ampak nemara za vsemi temi nepomembnostmi in smešnostmi tiči kakšna skrivnost. Smešno? Nam, dečkom iz Zavoda Benjamenta ni nikoli do smeha. Naši obrazi in naše vedenje so zelo resnobni. Celo Schilinski, ki je vendarle še popolnoma otrok, se zelo redko smeje. Kraus se nikoli ne smeje, kadar pa že, takrat

le čisto na kratko, in je potem jezen, ker se je spozabil in se vdal tonu, ki je tako zelo proti predpisom. Nasploh se učenci ne maramo smejeti, hočem reči, skoraj se ne znamo več. Manjkata nam veselost in sproščenost, ki sta potrebni za to. Se motim? Bog ve, včasih se mi vse moje bivanje tukaj zdi kakor nerazumljive sanje.

Najmlajši in najmanjši med nami gojenci je Heinrich. Do tega mladega človeka imaš nehote nežen odnos, ne da bi imel pri tem kaj za bregom. Tiho stoji pred izložbami trgovin, globoko zatopljen v ogledovanje razstavljenega blaga in poslastic. Potem ponavadi vstopi in si za šestaka kupi kakšno sladkarijo. Heinrich je še čisto otrok, govori in obnaša se pa že ko olikan odrasel človek. Njegovi lasje so zmeraj brezhlibno urejeni in počesani na prečko, zaradi česar ga moram pohvaliti ravno jaz, ki sem v tej pomembni točki zelo nemaren. Njegov glas je tenek ko nežno ptičje ščebetanje. Nezavedno mu položiš roko okrog ramen, kadar greš z njim na sprehod ali se z njim pogovarjaš. Njegova drža je drža polkovnika, čeprav je tako majhen. Je brez značaja, ker sploh še ne ve, kaj to je. Zagotovo še nikoli ni premišljeval o življenju, čemu le? Zelo je priden, uslužen in vljuden, a brez zavedanja. Ja, kakor ptič je. Vse na njem kaže na zaupljivost. Ptič ti da roko tako, če ti jo da, ptič tako hodi in tako stoji. Vse na Heinrichu je nedolžno, miroljubno in srečno. Rad bi postal paž, pravi. A to pove povsem brez neprimerne koprnjenja, in dejansko, poklic paža je zanj popolnoma pravšnji in primeren. Ljubkost obnašanja in občutenja k nečemu stremi, in glej, doseglo je pravo stvar. Kakšne izkušnje si bo pridobil? Se bodo izkušnje in spoznanja takemu dečku sploh upali približati? Se ga bodo groba razočaranja drznila vznemiriti, njega, nadnežnega? Drugače pa opažam, da je nekoliko

hladen, v njem ni ničesar silovitega in izzivalnega. Nema-
ra sploh ne bo zaznal marsi-, marsičesa, kar bi ga lahko
potolklo, in sploh ne občutil mnogočesa, kar bi mu lahko
vzelo njegovo brezskrbnost. Kdo ve, če imam prav. Vseka-
kor pa imam takšna opazovanja zelo, zelo rad. Heinrich
do določene mere ne razume stvari. To je njegova sreča in
moraš mu jo privoščiti. Če bi bil Heinrich kraljevič, bi bil
jaz prvi, ki bi upognil koleno pred njim in se mu poklonil.
Škoda.

Kako trapasto sem se obnašal, ko sem prišel sem. Pred-
vsem sem se razburjal nad ubornostjo stopnišča. No, ja,
so pač stopnice navadne velemestne dvoriščne stavbe.
Potem sem pozvonil in odprlo mi je neko opici podobno
bitje. Bil je Kraus. A takrat sem ga preprosto štel za opico,
medtem ko ga danes, zaradi njegovih čisto osebnih odlik,
visoko cenim. Vprašal sem, če bi lahko govoril z gospo-
dom Benjamento. Kraus je rekel: »Seveda, gospod,« in se
mi globoko in trapasto priklonil. Ta priklon me je navdal
s srhljivim strahom, saj sem si takoj rekel, da tukaj ni vse,
kot bi moralo biti. In odtlej sem Benjamentovo šolo štel
za goljufijo. Vstopil sem k predstojniku. Kako se moram
smejati, kadar se zdaj spomnim na tiste stavke. Gospod
Benjamenta me je vprašal, kaj bi rad. Plaho sem mu poja-
snil, da bi rad k njemu v šolo. Na to je molčal in bral časo-
pise. Pisarna, gospod predstojnik, poprejšnja opica, vrata,
način molčanja in proučevanja časopisov, vse, vse se mi je
zdelo kar najbolj sumljivo in pogubo obetajoče. Nenado-
ma sem bil vprašan, kako mi je ime in od kod prihajam.
Takrat sem pomislil, zdaj sem izgubljen, kajti občutek sem
imel, da se od tod ne bom več mogel izvleči. Izjecljal sem
podatke, upal sem si celo poudariti, da sem iz zelo dobre
hiše. Med drugim sem povedal, da je moj oče svétnik in da

sem pobegnil, ker sem se bal, da me bo njegova odličnost zadušila. Predstojnik je spet nekaj časa molčal. Bojazen, da bom ogoljufan, je narasla do skrajnosti. Pomislil sem celo na skriven umor, postopno davljenje. Takrat me je predstojnik z gospodovalnim glasom vprašal, če imam pri sebi kaj denarja, in jaz sem pritrdil. »Potem ga daj pa sem. Hitro!« je ukazal in, nenavadno, jaz sem hipoma ubogal, čeprav me je pretresala bridkost. Nisem več dvomil, da sem padel v roke razbojnikom in goljufom, pa sem vseeno poslušno izročil šolnino. Kako smešna se mi danes zdijo moja takratna občutja. Pospravil je denar in spet molčal. Takrat sem se toliko ojunačil, da sem plaho zaprosil za potrdilo o plačilu, a dobil sem naslednji odgovor: »Smrkavci kot ti ne dobijo potrdil o plačilu.« Bil sem tik pred tem, da omedlim, predstojnik je pozvonil. Neumna opica Kraus je takoj planil noter. Neumna opica? O, sploh ne. Kraus je prijazen, prijazen človek. Le da takrat še nisem razumel. »Tole je Jakob, novi učenec. Pelji ga v učilnico.« – Komaj je predstojnik izgovoril do konca, že me je Kraus zgrabil in me odvedel učiteljici pred obličje. Kako otročji si, kadar se bojiš. Ni hujšega obnašanja od tistega, ki izvira iz nezaupanja in nevednosti. Tako sem postal gojenec.

Moj sošolec Schacht je nenavadno bitje. Sanja, da bo postal glasbenik. Pravi, da v domišljiji čudovito igra gosli, in če gledam njegovo roko, mu to tudi verjamem. Rad se smeje, a se potem nenadoma pogrezne v koprnečo melanholijo, ki neverjetno dobro pristoji njegovemu obrazu in telesni drži. Schacht ima čisto bel obraz in podolgovate, ozke dlani, ki izražajo neizrekljivo duševno trpljenje. Suhljat kakor je, z lahkoto cepeta in s težavo stoji ali sedi pri miru. Podoben je bolehnih, svojeglavi deklici, tudi se rad kuja, zaradi česar še bolj spominja na mlado, malce

razvajeno žensko bitje. Pogosto leživa v moji sobici, na postelji, v oblekah, ne da bi se sezula, in kadiva cigarete, kar je proti predpisom. Schacht rad počne tisto, kar je proti predpisom, jaz pa, odkrito rečeno, žal nič manj. Ko tako leživa, si praviva štorije, zgodbe iz življenja, se pravi to, kar sva doživela, še veliko več pa izmišljenih zgodb, katerih dejstva so iz trte izvita. Takrat se zdi, da okrog naju, gor pa dol po stenah, tiho zveni. Ozka, temna sobica se razširi, prikažejo se ulice, dvorane, mesta, gradovi, neznani ljudje in pokrajine, grmí in šepeta, govori in joče itn. Prijetno se je pogovarjati s sanjavo navdahnjenim Schachtom. Videti je, da razume vse, kar mu poveš, in on sam kdaj pa kdaj reče kaj pomenljivega. Dostikrat se pritožuje in to imam v pogovorih rad. Rad poslušam pritoževanje. Potem lahko govorca kar tako gledaš in si globoko, iskreno sočuten od njega, in Schacht ima na sebi nekaj, kar vzbuja sočutje, tudi če ne govori nič žalostnega. Če v kakšnem človeku prebiva tankočutna nezadovoljnost, se pravi hrepenenje po nečem lepem in visokem, potem se v Schachtu počuti ko doma. Schacht ima dušo. Kdo ve, nemara je pa umetniška narava. Zaupal mi je, da je bolan, in ker gre menda za neko ne čisto spodobno obolenje, me je nujno prosil, naj pazim, da ga ne bom izdal, kar sem mu seveda obljubil in dal častno besedo, da bi ga pomiril. Potem sem ga prosil, naj mi pokaže predmet svoje bolezni, a se je nekoliko razhudil in se obrnil k steni. »Brez sramu si,« mi je rekel. Pogosto leživa tako, ne da bi spregovorila besedo. Nekoč sem tvegala in narahlo potegnil njegovo roko k sebi, a jo je umaknil in rekel: »Kakšne neumnosti pa počneš? Pusti to.« – Schacht se najrajši druží z mano, to opažam ne ravno razločno, a v teh rečeh razločnost sploh ni potrebna. Imam ga pravzaprav strašansko rad in ga štejem za obogatitev svojega bivanja. Seveda mu česa

takega nikoli ne povem. Pogovarjava se traparije, pogosto tudi resne stvari, a se izogibava velikim besedam. Velike besede so veliko preveč dolgočasne. Ah, po srečanjih s Schachtom v sobici vidim: mi, gojenci Zavoda Benjamenta, smo obsojeni na svojevrstno, pogosto pol dneva trajajočo brezdelje. Zmeraj kje ždimo, sedimo ali ležimo. Jaz in Schacht v sobici velikokrat za zabavo prižgeva sveče, kar je strogo prepovedano. A ravno zato naju veseli. Predpisi sem, predpisi tja: sveče gorijo tako lepo, tako skrivnostno. In kakšen je videti obraz mojega tovariša, kadar ga nežno osvetljuje majhen rdeč plamen. Kadar vidim goreti sveče, se samemu sebi zdim premožen. Naslednji hip zmeraj pride sluga in me premlati. To je neumnost, a ta neumnost ima čedna usta in se smehlja. Poteze Schachtovega obraza so pravzaprav grobe, a so zaradi bledice, ki mu prekriva obraz, videti bolj prefinjene. Nos je prevelik, ušesa tudi. Usta so stisnjena. Včasih, kadar Schachta takole pogledam, se mi zdi, da je ta človek nekoč najbrž preživel zelo hude čase. Kako ljubim ljudi, ki vzbujajo ta otožni vtis. Je to bratska ljubezen? Ja, znabiti.

Prvi dan sem se obnašal neznansko preobčutljivo in maminsinčkasto. Pokazali so mi sobo, v kateri naj bi spal skupaj z drugimi, se pravi s Krausom, Schachtom in Schilinskim. Kot takorekoč četrti v družbi. Vsi so bili navzoči, tovariši, gospod predstojnik, ki me je srdito gledal, gospodična. No, in takrat sem se vrgel dekletu pred noge in vzkliknil: »Ne, nemogoče je, da bi spal v tej sobi. Tukaj ne morem dihati. Rajši prenočujem na cesti.« – Medtem ko sem tako govoril, sem se trdno oklepal nog mlade dame. Videti je bila nejevoljna in mi je ukazala, naj vstanem. Rekel sem: »Ne bom vstal, dokler mi ne boste obljubili, da mi boste za spanje dodelili sobo, ki je vredna človeka.

Prosim vas, gospodična, rotim vas, dajte me kam drugam, zaradi mene v kakšno luknjo, samo ne sem. Tukaj ne morem biti. Svojih sošolcev gotovo ne bi rad žalil, kar sem sicer že naredil in obžalujem, ampak spati s tremi ljudmi, kot četrti, in za povrh še v tako tesnem prostoru? To ne gre. Ah, gospodična.« – Že se je smehljala, opazil sem, zato sem hitro dodal, še močneje stiskajoč se k njej: »Priden bom, obljubim. Ubogal bom vse vaše ukaze. Nikoli, nikoli se vam ne bo treba pritoževati nad mojim vedenjem.« – Gospodična Benjamenta je vprašala: »Bo to zanesljivo tako? Nikoli se mi ne bo treba pritoževati?« – »Ne, zagotovo ne, milostiva gospodična,« sem odvrnil. Z bratom, gospodom predstojnikom, je izmenjala pomenljiv pogled in mi rekla: »Predvsem najprej vstani. Fuj. Kakšno prosjačenje in prilizovanje. Potem pa pridi. Zaradi mene lahko spiš tudi kje drugje.« Peljala me je v sobico, v kateri bivam zdaj, mi jo pokazala in vprašala: »Ti je sobica všeč?« – Bil sem toliko objesten, da sem rekel: »Tesna je. Doma smo imeli na oknih zavese. In sonce je sijalo v sobane. Tukaj je samo ozko ležišče in stojalo za umivalnik. Doma smo imeli popolnoma opremljene sobe. A ne bodite hudi, gospodična Benjamenta. Všeč mi je in zahvaljujem se vam. Doma je bilo veliko bolj prefinjeno, prijazno in elegantno, ampak tukaj je tudi čisto prijetno. Oprostite, da vas obremenjujem s primerjavami od doma in vrag ve, s čim še vse. Sobica se mi pa zdi zelo, zelo mikavna. Sicer bi oknu tam zgoraj težko rekli okno. In vse skupaj izrazito spominja na podganjo ali pasjo luknjo. Ampak mi je všeč. In jaz sem nesramen in nehvaležen, ker takole govorim, ne res? Nemara bi bilo najbolje, da mi sobico, ki jo res visoko cenim, spet vzamete in me podvržete strogemu ukazu, naj spim pri drugih. Moji tovariši so gotovo užaljeni. In vi, gospodična, ste hudi. To vidim. Zaradi tega sem zelo žalo-

sten.« – Rekla mi je: »Neumen fant si, zdaj pa bodi tiho.« In vendar se je smehljala. Kako trapasto je bilo vse to, takrat, prvi dan. Sram me je bilo in sram me je še danes, kadar moram pomisliti na to, kako neprimerno sem se obnašal. Prvo noč sem spal zelo nemirno. Sanjal sem o učiteljici. Kar pa se tiče lastne sobe, bi bil danes čisto zadovoljen, če bi jo moral deliti še z eno ali dvema osebama. Zmeraj si napol blazen, če te je strah ljudi.

Gospod Benjamenta je orjak in mi gojenci smo palčki v primerjavi s tem orjakom, ki je ves čas nekam tečen. Kot usmerjevalec in gospodar trume tako drobčkanih, nepomembnih bitij, kakršna smo mi dečki, je pravzaprav na povsem naraven način dolžan biti zlovoljen, kajti to, da nam vlada, nikakor ni naloga, ki bi ustrezala njegovim močem. Ne, gospod Benjamenta bi lahko dosegel vse kaj drugega. Ob malenkostni vaji, kakršna je naše vzgajanje, takšen herkul vendar ne more drugega, kakor da spi, se pravi brundajoč in tuhtajoč bere svoje časopise. Le kaj je mož pravzaprav mislil, ko se je odločil, da bo ustanovil zavod? V določenem smislu se mi smili in ta občutek še povečuje spoštovanje, ki ga vzbuja v meni. Sicer pa se je na začetku mojega bivanja tukaj, zdi se mi, da drugi dan zjutraj, med nama zgodil majhen, ampak zelo buren prizor. Stopil sem k njemu v pisarno, a nisem prišel do tega, da bi odprl usta. »Pojdi spet ven. Če je mogoče, poskušaj stopiti v sobo kot spodoben človek,« je rekel strogo. Šel sem ven in potrkal, kar sem prej čisto pozabil. »Naprej,« je zaklicalo, vstopil sem in obstal. »Kje je priklon? In kaj se reče, ko se pride k meni?« – Priklonil sem se in z nesrečnim glasom rekel: »Dober dan, gospod predstojnik.« – Danes sem že tako dobro zdresiran, da tisti »Dober dan, gospod predstojnik!« stremem ko iz rokava. Takrat sem sovražil to

podložniško in vljudno vedenje, pač nisem znal drugače. Kar se mi je takrat zdelo smešno in topoglavo, se mi danes kaže kot spodobno in lepo. »Glasneje, falot,« je vzkliknil gospod Benjamenta. Pozdrav »Dober dan, gospod predstojnik!« sem moral ponoviti petkrat. Šele potem me je vprašal, kaj bi rad. Bil sem besen in sem rekel: »Tukaj se nič ne učimo in nočem ostati tukaj. Prosim, vrnite mi denar, pa bom šel k vragu. Kje so tukaj učitelji? Sploh obstaja kak načrt, kaka misel? Ničesar ni. In jaz hočem stran. Nihče, pa naj bo kdorkoli, mi ne bo preprečil, da bi zapustil ta kraj mračnosti in zamegljevanja. Za to, da bi se tukaj mučil z vašimi več kot butastimi predpisi in se jim pustil poneumljati, pa vendarle prihajam iz veliko predobre hiše. Sicer nikakor nočem steči nazaj k očetu in materi, nikoli, šel pa bom na cesto in se prodal kot suženj. To nič ne škodi.« – No, povedal sem svoje. Danes se skoraj zvijam od smeha, ko si priključem v spomin tisto trapasto obnašanje. Ampak takrat sem mislil popolnoma resno. A gospod predstojnik je molčal. Že sem mu hotel vreči v obraz kakšno hudo žalitev. Takrat je mirno spregovoril: »Vplačanih denarnih zneskov ne vračamo. Kar se tiče tvojega abotnega mnenja, da se tukaj ne moreš ničesar naučiti, se motiš, kajti učiš se lahko. Predvsem se nauči spoznati svojo okolico. Tvoji tovariši so vredni, da se vsaj poskusiš seznaniti z njimi. Govori z njimi. Svetujem ti, da si miren. Lepo miren.« – Tisti »lepo miren« je izgovoril, kakor bi bil zatopljen v globoke, mene prav nič zadevajoče misli. Pogled je imel povešen, kakor bi mi hotel nakazati, kako dobre, blage namene ima. Razločno mi je kazal svojo miselno odsotnost in znova umolknil. Kaj sem mogel storiti? Gospod Benjamenta se je spet posvetil branju časopisa. Bilo mi je, kakor da mi od daleč preti grozovita, nedoumljiva nevihta. Globoko sem se priklo-

nil, skoraj do tal, pred nekom, ki mi ni naklonil nobene pozornosti več, rekel, kakor so velevali predpisi: »Adieu, gospod predstojnik,« udaril s petama, strumno obstal, se zasukal, hočem reči, ne, z rokami sem poiskal zapah na vratih, ves čas gledal gospodu predstojniku v obraz in se, ne da bi se obrnil, zrinil skozi vrata ven. Tako se je končal poskus revolucije. Odtlej ni bilo nobenih trmoglavih nastopov več. Moj bog, in tepen sem tudi že bil. On me je pretepel, on, ki mu pripisujem res veliko srce, in niti pisnil nisem, niti trenil nisem in še užalilo me ni. Le bolelo me je, pa ne zaradi mene, temveč zaradi njega, gospoda predstojnika. Pravzaprav ves čas mislim nanj, na oba, nanj in na gospodično, kako životarita z nami dečki. Kaj počneta ves čas tam v stanovanju? S čim se ukvarjata? Sta revna? Sta Benjamentova revna? Tukaj imamo »notranje sobane«. Do danes nisem bil tam. Pač pa je bil Kraus, njemu dajeta prednost, ker je tako zvest. Ampak Kraus noče povedati ničesar o tem, kakšno je predstojniško stanovanje. Samo bulji vame, kadar ga sprašujem o tem, in molči. O, Kraus zna res molčati. Če bi bil jaz gospod, bi Krausa takoj vzel v službo. Ampak mogoče bom pa nekoč vendarle prodril v te notranje sobane. In kaj bodo takrat ugledale moje oči? Nemara nič posebnega? O pač, pač. Vem, da so tukaj nekje čudovite reči.

Eno je res, tukaj manjka narava. No, to, kar je tukaj, je pač velemesto. Doma si od povsod imel razgled, bližnji in daljni. Mislim, da sem zmeraj slišal ptice pevke, ki so žvr-golele gor pa dol po ulicah. Izviri so zmeraj šumljali. Gozdnat hrib je majestetično zrl na snažno mesto pod sabo. Po bližnjem jezeru se je zvečer vozilo z gondolami. Do skal in gozdov, do gričev in polj si prišel že po nekaj korakih. Glasovi in vonjave so bili samoumevni. In mestne ulice so bile

podobne vrtnim potkam, tako mehke in čiste so bile videti. Čedne bele hiše so navihano gledale iz zelenih vrtov. Videl si znane dame, na primer gospo Haag, kako se sprehajajo po ograjenem parku. Pravzaprav neumno, ampak narava, hrib, jezero, reka, peneči se slap, zelenilo in vsakršno petje in zvočje so ti bili pač blizu. Če si kam šel, si se sprehajal kakor po nebu, kajti povsod si videl modro nebo. Če si se ustavil, si se lahko kar ulegel in mirno sanjaril gor v zrak, kajti tla so bila travnata ali mahovnata. In jelke, ki tako čudovito dišijo po aromatični moči. Ne bom nikoli več videl gorske jelke? To sicer ne bi bila nesreča. Kaj pogrešati: tudi v tem je vonj in moč. Naša svétniška hiša ni imela vrta, ampak vse, kar nas je obdajalo, je bil čeden, snažen, ljubek vrt. Upam, da to ni hrepenenje. Neumnost. Tudi tukaj je lepo.

Čeprav na meni pravzaprav ni skoraj ničesar, kar bi se dalo postrgati, kdaj pa kdaj vendarle stečem k frizerju, le tako, zaradi s tem povezanega izleta po ulicah, in se dam obriti. Če sem Šved, me vpraša frizerski pomočnik. Amerikanec? Tudi ne. Rus? Ja, kaj pa potem? Na tovrstna nacionalistično obarvana vprašanja rad odgovarjam s predrznim molkom in ljudi, ki me sprašujejo po domovinskih čustvih, puščam v negotovosti. Ali pa se zlažem in rečem, da sem Danec. Določene resnice lahko užalijo ali pa so preprosto samo dolgočasne. Včasih se sonce kakor noro blešči po teh živahnih ulicah. Ali pa je vse deževno, zamegljeno, kar imam tudi zelo, zelo rad. Ljudje so prijazni, čeprav sem včasih neizrekljivo nesramen. Opolodne velikokrat brezdelno sedim na klopi. Drevesa v parku so čisto brez barv. Listi nenaravno svinčeno visijo z njih. Marsikdaj se zdi, da je tukaj vse iz pločevine in tenkega železa. Potem spet pade dež in vse zmoči. Napnejo se

dežniki, izvoščki se vozijo po asfaltu, ljudje hitijo, dekleta dvigujejo krila. Videti, kako noge pokukajo izpod krila, vzbuja nenavaden občutek domačnosti. Take ženske noge, napeto onogavičene, nikoli ne vidiš, zdaj pa jo nenadoma vidiš. Čevlji se tako lepo prilagajo obliki čednih, mehkih stopal. Potem je spet sonce. Malo zapihlja in takrat pomisliš na dom. Ja, pomislim na mamó. Jokala bo. Zakaj ji nikoli ne pišem? Ne morem razumeti, sploh ne morem doumeti, pa vendar se ne morem odločiti, da bi ji pisal. To je to: nič ne bi rad razlagal. Preneumno se mi zdi. Škoda, ne bi smel imeti staršev, ki me ljubijo. Sploh ne maram biti ljubljen in zaželen. Morali se bodo privaditi na misel, da nimajo več sina.

Narediti uslugo nekómu, ki ga ne poznaš in ki se te nič ne tiče, je mikavno, omogoči ti, da za hip pogledaš v božansko meglene paradiže. In potem: v bistvu se te vsi ali vsaj skoraj vsi ljudje nekako tičejo. Ljudje, ki hodijo mimo mene, se me tičejo, to je gotovo. Sicer pa je to navsezadnje zasebna stvar. Tako torej hodim, sonce sije. Ko nenadoma zagledam psička, ki mi cvili ob nogah. Takoj opazim, da se je luksuzna živalca z majhnimi nožicami zapletla v nagobčnik. Ne more več hoditi. Pa se sklonim in velika, velika nesreča je odpravljena. Zdaj prikoraka psičkova gospodarica. Vidi, kaj se dogaja, in se mi zahvali. Pred damo bežno dvignem klobuk in grem svojo pot. Ah, in ona tam za mano zdaj misli, da še so prijazni mladi ljudje na tem svetu. Prav, potem sem naredil uslugo mladim ljudem nasploh. In kako se je ta sicer povsem neprikupna gospa smehljala. »Hvala, gospod.« Ah, za gospoda me je naredila. Ja, če se znaš obnašati, si gospod. In komur se zahvaljuješ, tega spoštuješ. Kdor se smehlja, je prikupen. Vse ženske zaslužijo prijaznost. V vsaki ženski je nekaj

prefinjenega. Videl sem že perice, ki so se gibale ko kraljice. Vse to je smešno, o, kako smešno. Ampak sonce, kako se je bleščalo in kako sem jaz pobegnil! – V veleblagovnico namreč. Dam se fotografirati, gospod Benjamenta hoče mojo fotografijo. In potem moram napisati kratek, resni-coljuben življenjepis. K temu spada papir. No, pa imam dodatno zabavo s tem, da stopim še v papirnico.

Tovariš Schilinski je poljskega rodu. Govori ljubko, polomljeno nemščino. Vse tuje zveni imenitno, ne vem, zakaj. Največji ponos Schilinskega je električna kravatna igla, ki si jo je nekako priskrbel. Razen kravatne igle, ki se jo da prižgati in ugasniti, posebno rad prižiga tudi voščene vžigalice. Njegovi čevlji so zmeraj sijoče snažni. Nenavadno pogosto ga vidiš, kako čisti svojo obleko, lošči čevlje in krtači čepico. Rad se gleda v ceneno žepno ogledalce. Žepna ogledalca imamo sicer vsi učenci, čeprav v bistvu sploh ne vemo, kaj je nečimrnost. Schilinski je vitke postave in ima zelo ljubek obraz in skodrane lase, ki jih v teku dneva kar ne more dovolj pogosto česati in urejati. Pravi, da bi rad prišel do konjička. Skrtačiti konja, ga očistiti in ga potem peljati ven, to so njegove najljubše sanje. S svojimi darovi je pa res bolj na tesnem. Bistroumen ni niti malo, o tankočutnosti ali čem podobnem pri njem ni govora. In vendar nikakor ni butast, nemara je omejen, a te besede ne izrekam rad, kadar imam v mislih svoje sošolce. Dejstvo, da sem med njimi najpametnejši, nemara sploh ni tako zelo razveseljujoče. Kaj človeku koristijo misli in prebliski, če pa ima kakor jaz občutek, da z njimi ne zna nič narediti? No, torej. Ne, ne, poskušal bom gledati jasno, ampak se ne bi maral poošabiti, nikoli in nikdar se ne bi hotel počutiti vzvišen nad okolico. Schilinski bo imel srečo v življenju. Ženske ga bodo imele rade, to se mu

vidi, čisto tak je kot bodoči ljubljeneček žensk. Po obrazu in rokah je sicer svetle polti, a z rahlim temnejšim nadihom, ki spominja na nekaj plemenitega, in oči so plahe ko pri srnici. Prelepe oči so to. Tak, kakršen je, bi lahko bil mlad podeželski plemič. Njegovo obnašanje priklicuje podobo podeželskega posestva, kjer se mestna in kmečka, prefinjena in groba narava spajata v mili, močni človeški konstituciji. Posebno rad se vdaja brezdelju in pohajkuje po najživahnih ulicah, pri čemer se mu kdaj pa kdaj pridružim, na Krausovo grozo, ki brezdelje sovraži, ga preganja in prezira. »Sta se šla vidva spet zabavat? Ha?« naju sprejme Kraus, ko se vrneva domov. O Krausu bom moral zelo veliko povedati. Med nami gojenci je on najbolj pošten in najbolj sposoben, in sposobnost in poštenost sta vendar tako neizčrpni in neskončni področji. Nič me ne more tako globoko vznemiriti, kot kadar vidim in vonjam dobroto in poštenost. Prostaškosti in zlu lahko kmalu prideš do dna, ugotoviti, za kaj gre pri nečem poštemem in plemenitem, pa je tako težko in vendar hkrati tako mikavno. Ne, grehi me zanimajo precej, precej manj od vrlin. Zdaj bom moral opisati Krausa in tega se naravnost bojim. Preobčutljivost? Od kdaj? Upam, da ne.

20
21

Zdaj vsak dan hodim v blagovnico spraševat, če bodo moje fotografije kmalu gotove. Vsakič se lahko z dvigalom peljem v najvišje nadstropje. To se mi žal zdi prijetno in se ujema z mojimi številnimi drugimi nepremišljenostmi. Kadar se peljem z liftom, se samemu sebi zdim kakor pravi otrok svojega časa. Se drugim ljudem dogaja isto? Življenjepisa še zmeraj nisem napisal. Nekoliko me je sram čisto po resnici opisati svojo preteklost. Kraus me iz dneva v dan bolj očitajoče gleda. To mi zelo ustreza. Ljudi, ki so mi ljubi, rad vidim nekoliko jezne. Zame ni ničesar

prijetnejšega, kot če pri ljudeh, ki so mi pri srcu, ustvarim popolnoma napačno sliko o sebi. To je nemara krivično, je pa drzno in se zato spodobi. Sicer pa je to pri meni že skoraj na meji patološkega. Tako si na primer kot nekaj neizrekljivo lepega predstavljam, da sem umrl, zavedajoč se strašnega dejstva, da sem svoje najdražje na tem svetu prizadel in jih navdal s slabimi mnenji o samem sebi. Tega ne bo nihče razumel ali pa samo tisti, ki zna občutiti srh lepote v kljubovalnosti. Klavrno umreti iz objestnosti, zaradi neumnosti. Je to vredno prizadevanja? Ne, nikakor. Ampak vse to so neumnosti najhujše vrste. Nekaj mi je prišlo na misel in, ne da bi vedel, zakaj, čutim potrebo, da to povem. Pred kakim tednom ali več sem imel deset mark. No, zdaj je teh deset mark odšlo svojo pot. Nekega dne sem stopil v lokal z damsko strežbo. Povsem neustavljivo me je potegnilo noter. Neko dekle mi je skočilo naproti in me prisililo, da sem se usedel na počivalnik. Napol sem vedel, kako približno bi se to utegnilo končati. Branil sem se, ampak ne zelo izrecno. Bilo mi je vseeno, pa vendar ne. V neizrekljivo veselje mi je bilo, da sem pred dekletom igral imenitnega, vzvišenega gospoda. Bila sva čisto sama in počela sva najprikupnejše neumnosti. Pila sva. Kar naprej je tekala k pultu po nove pijače. Pokazala mi je svojo dražestno podvezico in jaz sem jo ljubkoval z ustnicami. Ah, kako je človek neumen. Kar naprej je vstajala in hodi-la po novo pijačo. In tako naglo. Je pri neumnem mladiču pač hotela zelo hitro zaslužiti čedno vsotico. To sem zelo dobro vedel, a ravno to mi je ugajalo, da me je imela za ne-umnega. Kakšna čudna pokvarjenost: da se skrivaj veseliš, ker smeš opazovati, kako te nekdo pomalem ropa. Ampak kako očarljivo se mi je zdelo. Vse okrog mene je zamiralo v sladki, ljubkujoči glasbi. Dekle je bilo Poljakinja, vitko in voljno in tako očarljivo pregrešno. Mislil sem si: »Pa je

šlo mojih deset mark.« Potem sem jo poljubil. Rekla je: »Povej mi, kaj si? Obnašaj se ko plemič.« Sploh se nisem mogel naduhati vonja, ki je vel od nje. Kar je opazila in se ji je zdelo prefinjeno. In dejansko: kakšna baraba moraš biti, da, ne da bi občutil ljubezen in lepoto, hodiš tja, kjer samo očaranost opraviči tisto, kar je naredila izprijenost? Natvezel sem ji, da sem hlevar. Rekla je: »O, ne, veliko prelepo se obnašaj. Reci mi dober dan.« In takrat sem ji naredil tisto, čemur tamkaj pravijo »reči dober dan«, se pravi, to mi je med smehom in šalami in poljubi razložila, in potem sem stvar izvêdel. Minuto kasneje sem se znašel na večerni ulici, osušen do zadnjega pfeniga. Kakšno se mi to zdi zdaj? Ne vem. Ampak eno pa vem: spet moram priti do nekaj denarja. Ampak kako?

Skoraj vsak dan se zgodaj jutraj med nama s Krausom odvijte odšepetana besedna bitka. Kraus zmeraj misli, da me mora priganjati k delu. Nemara se sploh ne moti, ko domneva, da nerad zgodaj vstajam. O, pač, saj čisto rad vstanem iz postelje, po drugi strani pa se mi zdi naravnost zlata vredno, če poležim nekoliko dlje, kot bi smel. Da nečesa ne smeš narediti, to je včasih tako mikavno, da ne moreš drugače, kakor da to narediš. Zato tako nadvse ljubim vsako vrsto prisile, saj ti omogoča, da se veseliš nedovoljenega. Če na svetu ne bi bilo nobene zapovedi, nobenega najstva, bi umrl, shiral, zakrnel od dolgočasje. Mene je treba samo priganjati, me v kaj siliti, me imeti pod varuštvom. Imam čisto rad. Nazadnje se vendar odločim jaz, jaz sam. Zakon, ki mršči vame svoje čelo, zmeraj malo ujezim, potem pa se trudim, da bi ga pomiril. Kraus je zastopnik vseh predpisov Zavoda Benjamenta, zato najboljšega od sošolcev nenehno malo pozivam na boj. Strašansko rad se pričkam. Zbolel bi, če se ne bi mogel

pričkati, in za pričkanje in draženje je Kraus čudovito primeren. Zmeraj ima prav: »Boš zdaj končno že vstal, ti lena rit!« – In jaz nimam nikoli prav: »Ja, ja, potrpi. Prihajam.« – Kdor nima prav, je dovolj predrzen, da tistega, ki ima prav, nenehno poziva k potrpežljivosti. Kdor ima prav, je vročičen, kdor nima, nenehno razkazuje ponosno, frivolno sproščenost. Kdor strastno misli dobro (Kraus), tega nenehno premaguje tisti (se pravi jaz), ki mu dobro in koristno nista tako zelo izrecno pri srcu. Jaz triumfiram, ker še ležim v postelji, Kraus pa se trese od jeze, ker mora zmeraj zaman trkati, rogoviliti in govoriti: »Vstani vendar, Jakob. Daj že, končno, kristusjezus, kakšna lenoba.« – Kdor se zna razjeziti, ah, kako simpatičen mi je tak človek. Kraus se razjezi za vsako malenkost. To je tako lepo, tako humorno, tako imenitno. In midva sva res zelo za skupaj. Ogorčeni mora vendar zmeraj imeti grešnika, drugače bi mu nekaj manjkalo. Ko potem naposled vstanem, se delam, da ne vem, kaj bi. »Zdaj pa še stoji tukaj in zija, tepec, namesto da bi poprijel,« reče potem. Kako sijajno je to. Mrmranje zlovoljneža se mi zdi lepše od mrmota gozdnega potoka, v katerem se v nedeljo lesketa najlepše dopoldansko sonce. Ljudje, ljudje, samo ljudje! Ja, živo občutim, da imam rad ljudi. Njihove bedarije in nagle razdražljivosti so mi ljubše in dragocenejše od najbolj prefinjenih čudežev narave. – Mi gojenci moramo zgodaj zjutraj, preden se gospoda zbudi, pospraviti učilnico in pisarno. Za to vsakokrat skrbita po dva. »Vstani že. Bo še danes?« – Ali: »Zdaj me bo pa kmalu minilo potrpljenje.« Ali: »Vstani, vstani. Čas je. Že zdavnaj bi moral imeti metlo v rokah.« – Kako zabavno je to. In Kraus, večno jezni Kraus, kako mi je drag.